THE DAILY YIDDISH JOURNAL

H. WINEBERG, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

PUBLISHED BY

— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —

67 Elizabeth Street Telephone Main 4582

SUBSCRIPTION RATES: $3.50 PER YEAR

SINGLE COPY 1c.

Entered as Second Class Mail Matter at G.P.O. Toronto, Ontario

January 22nd 1913

און מען טרייבט שוין וויעדער

דער צוקינפטיגער היסטאריקער, וועלכער וועט צינזיפזאמלען יע־נע בילדער, און פאסירונגען, וועלכע האבען זיך אבגעשפּילט אין אייראָ־פּאַ, אין דער צייט פון „דעם בלוטיגען אייראָפּאַאישען קאָנצערט", און רעדענדיג וועגען די טרעהרען און לייד, וואס יעדעס פאלק האט דערביי געליטען, וועט מזען דעם אידישען פאלק ווידמען אן עקסטרא קאפּיטעל, וועגען די נייע בלבולים אויף אידען, אין יענעם לאנד, וועמענס פעלדער און ערד זענען דורכגעוויקט מיט אידישע טרעהרען און בלוט.

פאר די הערשער פון יענעם לאנד איז ניט געגוג דאס וואס אי־דען זענען זיך מקריב אויף די שלאכטפעלדער, און דאס וואס די אידען שיקען א גרייסען צאהל פרייוויליגע פאר דער ארמיי, חוץ די רעגולערע סאלדאטען.

עס איז אויך ניט גענוג פאר זיי, דער גרויקער שטראם פון פרייהייט וואס דאס אידישע לעבען אין יענעם „ארץ הדמים" וויזט ארויס, אז זיי זאלען זיך איבערצייגען, אז אידען זענען אזעלכע גוטע, סרייע בירגער, ווי אלע אנדערע.

דאס לאנד, וועלכעס האט אויסגעגראבען פונ'ם ארכיוו דעם פאנא־טישען מיטעל־אלטליכען בלוט־לבול, און טראץ די אלע פראטעסטען, וואס זענען געקומען פון די בעסטע מענשען פון אייראָפּאַ, אנגעפיהרט א בייליס־פראצעס, ניט קוקענדיג אויף דעם וואס זי האט בעקומען אזא פאטש אין פנים ארין מיט דיעזען איהרען אומגעלומפערטען בלבול, האט זי יעצט נעמאכט א צווייטען בלבול אויף אונזער קאפּ.

אידען זיינען שפּיאָנען, ערקלעהרען איהרע משרתים און יוצר משרתים, און עס כאפּען עס אונטער אלע פערקויפּסטע דיענער פון דער בלוטיגער וואקאנאליע, וועמענס טהראן שטיצט זיך אויף אידישע טרעה־רען און בלוט.

איבער מיט איהר ערשטען בלבול, האט זי געהאט א מיאוסען און פאסקודנעם דורכפאל, נעהמט זי יעצט נקמה אין אונז פאר אמאהל, פאר איהר פריהערדיגער מפלה.

יעצט ווען עס איז ניט פארהאן קיין דין און קיין דיין, ווען די שווערד און די ביקס הערשען איבער דער עפענטליכער מיינונג, איז איהר געלונגען איהר בלוטיגען ציעל דורכצופיהרען.

זי האט געדארפט פאר איהרע פריינד פראנקרייך און ענגלאנד פער־דעקען איהר אונפעהיגקייט און צופוילטקייט, און ווי אלע מאהל, האט זי די גאנצע שולד ארויפגעווארפען אויפ'ן אידישען קאָפּ, אז די אידען זענען שולדיג אין דעם, פאר וואס איהרע ארמייען ווערען איבעראל גע־שלאגען.

איהר איינגעגע אונפעהיגקייט, און די אונפעהיגקייט פון איהרע קריעגס־פיהרער ווייל זי פערמאסקירען דורך אונז בעשולדיגען אין דעם מיאוסען שפּיאָנען־בלבול.

די רוסישע שווארץ מאה'דיגע דיפּלאמאטיע ווייל סיסען צוויי האזען מיט איין מאהל, זי ווייל זיך אי ריינוואשען אין די אויגען פון איהרע פערבינדעטע, און ווייל זיך אויך בעוואָרענען, אז ביים פריעדענס־קאנפערענץ זאל מען פון איהר גאר ניט פערלאנגען פאר א פאלק, וואס בעשטעהט דורכאויס פון שפּיאָנען.

דיעזע נייע וועגענדיגע פון דער רוסישער פאליטיק לאזט זיך שוין גענוג פיהלען אין אונזערע רייהען.

אז אידען זענען שפּיאָנען, א פערדעכטיגטער עלעמענט, דארף מען זיי טרייבען, און בעזייטיגען.

און מען טרייבט אידען פונ'ם וואַרשעווער קריעגס־ראיאָן, פון קורלאנד, פון קאוונא, און אלע אנדערע פלעצער, וואו זיי וואוינען שוין פון הונדערטער יאהרען.

מען טרייבט, אלט און יונג, מוטערס און קינדער, יעדען איינעם וואס האט נאר געהאט דאס אומגליק אדער גליק געבוירען צו ווערען מיט א „צלם אלהים".

מען טרייבט, און עס איז אפילו ניטא קיינער, וועלכער זאל אויס־הויבען א פראטעסט געגען דעם.

איהרע פערבינדעטע, וועלכע קעמפפען צוזאמען מיט איהר געגען אן אלגעמיינעם שונא, פערקוקען די רדיפות איהרע אויף אידען, און אין דער פראנצויזישער און ענגלישער פרעסע, וועלכע האבען אזוי פיעל פלאץ געווידמעט צו בעקעמפפען דעם ביילים בלבול, ווערט דער נייער שפּיאָנען בלבול אין גאנצען פערשוויגען, חוץ אין יעניגע, וועלכע העלפען נאכ־זינגען דאס רוסישע ליעד.

מיר האבען ניט קיין ארמיי אונפלאט, מיט וועלכער צו קענען פער־טהיידיגען זיך אין א ניט פאל. אונזערע קאנאָנען און קריעגס־שיפען זיינען דאן די בעסטע מענשען פון אייראָפּאַ און אמעריקא פון יעניגע קולטערעלע וועלטען, וועלכע פערשטעהען אונז און בעגרייפען אונז.

זיינען אבער יענע עלעמענטען היינט פערנומען מיט פיעל וויכטי־גערע זאכען, הוי זיך קענען דרעהען א קאָפּ, מיט קליינינקייטען, וואס מען טרייבט אידען פון זייערע וואוינונגס־פלעצער, און מען בעשולדיגט א פאלק מיט א מיאוסען בלבול.

ווען עס רעדט דער קאנאָן, און די שווערד טראגט זיך אין דער לופ־טען, האט דאן דער מענש קיין אויער. פאר די זיפצען פונ'ם אונטער־דריקטען און אונטעריאָכטען, מעג יענער אפילו געטראטען ווערען מיט די שטיוועל פונ'ם קאזאק, וועלכער קריכט איבער פגרים פון א גאנץ פאלק.

די אלטע געטריעבענע האבען כאטש א שטיקעל טרייסט געהאט. די בעסערע וועלט סימפאטיזירט מיט זיי.

די נייע נגרשים קענען דאס אפילו אויך ניט האבען.

צופיעל איז יעצט די מענשהייט אין בלוט פערזונקען, אז זי זאל געריהרט ווערען פון די קרעכצען פון די געפייניגטע.

דאס אלטע אלטע ליעד

עס האט דערווייל נאך ניט פאסירט. ווען מען זאל איינעם כאפּען ביי א פערברעכען, אז ער זאלי נט פרובירען ארויפוואַרפען די שולד אויף א צווייטען, און וועלען זיך ריינוואשען.

אזוי איז שוין די מענשליכע נאטור, ניט נאר מיט איינצעלנע מענ־שען, נאר מיט גאנצע גרופּען, און ביי דער יעצטיגער קריעג, אפילו מיט רעגיערונגען אויך.

עס איז געוועזען צו ערוואַרטען, אז דייטשלאנדס ענטפער אויף דער אמעריקאנישער נאטע וועגען דער זינקונג פון דער „לוזיטאניא" וועט זיין געשריבען אין אזא טאָן, ווי זי איז געשריבען געוואָרען.

דייטשלאנדס ענטפער ענטהאלט בלויז איין פּינקט.

ניט מיר זענען שולדיג, נאר ענגלאנד, ווייל זי האט געפיהרט אמו־ניציאָן אין סאלדאטען (?) אויף דער שיף. און מיר האבען זיך דארום געמוזט פערטהיידיגען.

עס איז דאס אלטע, אלטע ליעד, וואו יעדער איינער שרייט "באפּט דעם גנב". אין דערווייל האבען געלוטען די אומגליקליכע פאסאזשירען פון דער ווי שיף וועלכע האבען מיט זייער לעבען בעצאהלט פאר דעם.

קומט אלע זעהען, הערען און בענריסען אונזער ליעבען גאסט, אונ־זער גרויסען שריפטשטעלער, אונזער

שלום עליכם

מיטוואך דעם 2־טען דזון אין מעססעי האלל

ער וועט אליין פארלעזען זיינע הומאריסטישע ערצעהלונגען, ער וועט אליין רעדען פאר מוביה דעם מילכיגען און ער וועט אונז ארויפוואַרפען די שולד אויף א צווייטען, און וועלען זיך ריינוואשען.

אזוי איז שוין די מענשליכע נאטור, ניט נאר מיט איינצעלנע מענ־שען, נאר מיט גאנצע גרופּען, און ביי דער יעצטיגער קריעג, אפילו מיט רעגיערונגען אויך.

עס איז געוועזען צו ערוואַרטען, אז דייטשלאנדס ענטפער אויף דער אמעריקאנישער נאטע וועגען דער זינקונג פון דער „לוזיטאניא" וועט זיין געשריבען אין אזא טאָן, ווי זי איז געשריבען געוואָרען.

עס האט דערווייל נאך ניט פאסירט. ווען מען זאל איינעם כאפּען ביי א פערברעכען, אז ער זאלי נט פרובירען ארויפוואַרפען די שולד אויף א צווייטען, און וועלען זיך ריינוואשען.

אזוי איז שוין די מענשליכע נאטור, ניט נאר מיט איינצעלנע מענ־שען, נאר מיט גאנצע גרופּען, און ביי דער יעצטיגער קריעג, אפילו מיט רעגיערונגען אויך.

עס איז געוועזען צו ערוואַרטען, אז דייטשלאנדס ענטפער אויף דער אמעריקאנישער נאטע וועגען דער זינקונג פון דער „לוזיטאניא" וועט זיין געשריבען אין אזא טאָן, ווי זי איז געשריבען געוואָרען.

מיט ד"ר ווייזער, מסמא בעסער, ווי, מיר, זייערע אינטערעסען און זיי פערטהיידי־גען זיי אזוי, ווי זיי געפינען פאר פאַ־סיג, מיר האבען ניט בדעה זיך אין דעם אריינצומישען, אדער צו ווארפען אויף זיי וועלכע עס איז בעשולדיגונגען.

און אט וואס די „נאזעטא וואַרשאַווסקאַ" ווייל אמשטאַרדסטען אונטערשטרי־כען:

„מיט איינינע פעלקער איז מען אין קריעגס בעציהונגען און מיט דיא אנדערע אין פריינדשאפט; דיא אידען האבען אונז ערקלעהרט א קאמפּף אויף אלע גע־ביעטען און מיר מוזען איהם אננעהמען"

אמסטערדקסטען איז אבער דער אפיציי־אָז פון דער נאַראַדנווער רעמאָקראַטיע גע־נען דעם אידישען וועלען זיך אריינריסען אין דיא אינגלעליכע פּוילישע פראנען, וועלענדיג דיא אויפמערקזאמ־קייט פון פּוילישען פאלק פון ווינע רעא־לע ענינים, אום עס זאל פערבליבען אין דער וועלט פון טרוימען פּאָעזיע.

און אט דערווייסען סיר זיך, צו וואס די „אידישע נשמה" שטרעבט:

„די אידישע נשמה שטרעבט, אזוי ווי ראכעל אין וויסיפּאנסקי'ס „וועסעלע" צו „פּאָעטישקייט" פאר די פּאָליאקען וואַ־רום זי די נשמה, הייסט, עס פער־שטעהט אז אויב דיא זוהן פון דער פּוי־לישער ערד וועלען שווענען אין די וואָל־קענס, וועלען זיי גלייכגילטיג קוקען אויף דאס איבערגעהן פון איהרע רייכטהימער אין די הענד פון ישראל?".

איצט איז שוין, דאכט זיך, קלאָהר פיר אלעמען, וואס פאר אן אויפגאבע דיא אי־דישע נשמה האט זיך געשטעלט...

דער ארטיקעל טראגט א קאפּ: „אן אנפאל אויף דער פּוילישער נשמה". ביז'ן סוף פון'ם ארטיקעל וואַרט מען אלץ מיט אונרוה אז עס זאל זיך אראָפּקייקלען, ווי א דונער די ערשיטטערענדע סענזאציע וואס האט ארויסגערופען אזא ניסטיגען, ביז היינט כמעט נישט־געוועזענעם, צאָרן ביי דער „ערנסטער", „גאז. וואַרש." וואס האלט פון זיך זעהר שטארק, ניט צו א גרויסע פּאָליטישע בעריישונג אז! וועגען כלומרשט פריהער אָפּ יעדעס אָפּגערוהטע וואַרט איהרעס, ווי עס פאסט פאר אן אפיציאָז פון א הערשענדער פּאַרטיי.

ווייזט זיך ארויס, אז דער בארג האט געבוירען א מויז און דער גרויסער אונ־ערהערטער פערברעכען פון די אידען בע־שטעהט בסך הכל אין דעם, וואס די גרו־פע אידען ווילען כלומרשט „בעהערשען דיא פּוילישע עפענטליכע מיינונג" און גרינדען עפעס א ביכער פערלאג...

אויב דאס איז אונזער גאנצער פער־ברעכען קאנען מיר, דאכט זיך בלייבען רוהיג.

דער „דזיען" און דער אידישער האנדעל.

דער „דזיען" האט זיך גענומען פאר־דער ארבייט צו מאָנאָפּאָליזירען דעם האנ־דעל. איצט, ווען מען בעפרייעט זיך פון דיא דייטשע סחורות, און אנדערע מלוכות ווי ענגלאנד, פראנקרייך, שווערען ווע־לען אָנהויבען צו ליפערען זייערע אויסאר־בייטונגען אויפ'ן פּוילישען מארק, פאר־דערט דאס בלעטעל, אז דיא פערטרעטער פון פּוילישען האנדעל זאָלען נישט זיין קיין אידען, וואס האבען ביז איצט גע־ארבייט פאר די בערלינער פירמעס.

מיט א טיעפען וועהטאָג דערצעהלט דער „דזיען" אז נישט קוקענדיג דאריף, וואס די מלחמה האט זיך נאָך ניט גע־ענדיגט, דיא קאָמוניקאציע איז נאָך ניט קיין נאָרמאלע, האבען דר אידען שוין אָנ־געהויבען צו רעפּרעזענטירען דעם פראנ־צויזישען האנדעל.

דער „דזיען" טרייסט זיך, אז די ענגלי־שע און פראנצויזישע סוחרים האבען זיך מסתמא נישט גענוג גוט אריינגטירט אין אונזערע עקאָנאָמישע בעציהונגען, אז זיי גיבען אָפּ די פערטרעטונגען אחן א אויס־וואהל דעם ערשטען בעסטען, וואס וויל זיי פערבינדען מיט די נאלעווקיס. דאס בלעטעל פאָדערט, אז דיא ענגלישע און פראנצויזישע קאָנסולען זאָלען ערפילען זייער פפליכט (?!) און מודיע זיין זיי־ער לאנד וועגען דעם ענין, און ווארנען אז פּוילען וועט זיך אָפּהאלטען צו שטיצען די ענגלישע און פראנצויזישע סחורה. וואס וועט געגען אונזערע אינטערעסען איבערגעגעבען ווערען אין דער פערטרע־טונג פון אידישע הענד".

דער „דזיען" מאכט זיך נישט וויסענ־דיג, אז אידען האבען שטענדיג אין פור־לען געהאט פערטרעטונגען פון אלע לענדער אפילו פון אמעריקא, עס פערשטעהט זיך, אז אויך פון ענגלאנד און פראנקרייך. דיי־טשלאנד אבער; אלס דער נאָהענטסטער אינדוסטריע צענטער האט אין א גרויס־ערע מאָס געהאט פערנומען די דארטיגע מערק, דעם בלעטעל ליינט אבער אין אינ־צו בעשולדיגען די אידען און שטעלט א קאטעגאָרישע פאָדערונג ענגלאנד און פראנקרייך נישט איבערצוגעבען אידען קיין פערטרעטונגען.

אויב עס וועט נישט געלינגען צו גע־פינען פאסיגע און פעהיגע פּאָליאקען פער־לאנגט דער „דזיען" זיי זאָלען אליין עפע־נען איינגעגע פיליעס אין וואַרשא מיט אי־גענע מיטארבייטער.

צום סוף פאָהערט אויף די צייטונג די פּוילישע סוחרים זיי זאָלען זיך ענער־גיש נעהמען צו דער ארבייט, פאהרען קיין פאריז און לאָנדאָן, ווארום מען דארף אויס בויען פּוילען אויף נייע פרינציפּען.

דער לעגענדארישער מערדער קריוואושא

מיט צעהן יאהר צוריק איז אין קיעוו בעטראכט געוואָרען א פּראָצעס, וואס האט דאן אריינגערופען א גרויסע טומעל, פון דעם מערדער ניקאָלאי קריוואושא, וועגען קריוואושא'ס פערברעכען זיינען אין קיעוו אין אין קיעווער גובערניע ארומגעגאנגען לעגענדאַרישע ערצעהלונגען. לויט דיא אויספאָרשונגען פון קיעווער פּאָליציי האט קריוואושא אָבגעטהאָן 27 פערשידענע פערברעכען, מייסטענס מיט א בלוטיגען סוף. אין קיעוו אליין האט קריוואושא, ביי בעזונדערע אומשטענדען, ערמאָרדעט דעם וואכמייסטער פון אנ'אוראלער קאזאָ־קען פאלק, לעבעדעוו, און אין א קורצע צייט ארום האט ער שווער פערוואונדעט דעם הויז בעזיצער קאפּיטאָ ווערכאווסקי, ביידע פערברעכען זיינען אבגעטהאן גע־וואָרען צוליעב וועניג פערשטענדליכע סבות, וועלכע אין בכלל געווען א אלגע־מיינער צוג אין אלע פּראָצעסען פון קרי־וואושא'ן. קריוואושא'ן האט מען דאן פער־משפט אויף אייביגע קאטאָרגע, וואו־הין ער איז פערשיקט געוואָרען. די פאנ־טאסטישע מעשה וועגען קריוואושא'ן זיי־נען דאן שטיל געוואָרען, נאָר פּלוצלונג אין אנגעקומען א מעלדונג, אז קריוואושא אין אנטלאָפען פון קאטאָרגע, און מ'האט ווי־

(פאָרטזעצונג אויף פיידוש 5)

MAGIC BAKING POWDER

MAKES THE WHITEST, LIGHTEST

CONTAINS NO ALUM

DIRECTIONS

THE BAKING POWDER IS COMPOSED OF THE FOLLOWING INGREDIENTS AND NAME OTHER PURE ACID-CARBONATE OF SODA AND STARCH.

MANUFACTURED BY E. W. GILLETT COMPANY LIMITED

CONTAINS NO ALUM

E. W. GILLETT COMPANY LIMITED

WINNIPEG TORONTO, ONT. MONTREAL

פון דער וואַרשאַווער פּוילישער פּרעסע

דר. נוסבוים רעדט.

פון דר. נויסבוים'ס נייעם מאָנאָסלי־כען זשורנאל „ראָזוואגא" איז ארויס דאס דאָפּעלטע העפט 3—4.

אינ'ם דאָזיגען ביכעל איז דער פהירער פון דער פּוילישער איסימילאַציע געגאנגען א טריט ווייטער זיך ארויסגעוויזען. אין זיין אמת'ער געשטאלט, און צוזאמען מיט איהם שטעהען פאר אונז מוטערנאקעט דיא פּוילישע אסימילאטאָרען, וועלכע שטעהען אויף איין שטאנדפּונקט מיט דיא לייט פון דער „רווא גראשא" און זיינען גרייט זיי מיטצוהעלפען.

נעהמט מיר, למשל, דעם ארטיקעל „די אסימילאציע פון דיא אידען" פון דר. נוסבוים.

„די אידישע פראגע — שרייבט דר. נוסבוים — מוז פערענטפערט ווערען און דוקא נאר אינ'ם גייסט פון דיא פּוילישע נאציאָנאלע אינטערעסען.

דאס פּוילישע פאלק מוז שטרעבען צו פערפלאצען די פּוילישע קולטור צווי־שען אידען. איקדער הינזיכט זעהען מיר אבער א גרויסע שטערונג דערין, וואס אין פּוילען זיינען פאראהאן צופיעל אידען מיט א גרויסער קראפט דער ערשטער דארף דעריבער זיין, צו פערקלענערען די צאָהל און דעם ווערטה פון דיא אידען אין פּוי־לען. די מיטלען דערצו זיינען: 1) דיא השתדלות, אז מען זאל מבטל מאכען דעם תהום אין רוסלאנד און 2) שטיצען דיא אידישע עמיגראנטען פון פּוילען און פון רוסלאנד, ווייל פון רוסלאנד גיסט זיך פריי און געשווינד דער שטראם פון די אי־דישע איינוואנדערער קיין פּוילען".

אינ'ם מבטל מאכען דעם אידישען תהום אין רוסלאנד זעהט דר. נוסבוים אן אמת'ע ישועה פאר פּוילען און מאָטיווי־רען מאָטיווירט ער עס אויף פאָלגענדען אריגינעלען אופן:

„ווען — שרייבט ער — מען זאל זיך אפילו שטעלען אויפ'ן שטאנדפּונקט פון יענע רוסישע ספערען, וועלכע זוכען אם טיעפסטען איבערצייגונג אין דער שערליק־קייט (!) פונ'ם דאָזיגען (עס הייסט: אידישען) עלעמענט, האט דאך דאס טירען א טהייל פון דער רוסישער מלוכה (פּוילען), — מיר רעדען וועגען דיא איצ־רעכט און פפליכט אויף צו פראטעס־טיגע בעציהונגען, — אז אויס זיין טע־ריטאריע זאל מען נישט צוקעהרען און געדריכט מאכען דאס אונגליק! וואָרום עס איז דאך יהוי, אז יעדער שערליכער עלע־מענט ווערט שערליכער, ווען עס פער־שטארקט זיך און ער פערלירט אפט זיין שערליכקייט אין גאנצען, ווען ער צוי־שמעלצט זיך לגמר אין אנדערע עלעמענ־טען"...

אז די אידען זאָלען זיך „צושמעלצען" און בטל ווערען אין גאנצען צווישען דיא פּאָליאקען, דאס איז, ווי בעוואוסט, דער בעסעטער אידעאל פון דר. נוסבוים. דיא פּאָליאקען מיזען געהמען אויף זיך דיא דאָזיגע אויפגאבע אפילו אויף געגען דעם ווילען פון דיא אידען.

„אויב — שרייבט ער — דיא אידישע מזרח־קולטור איז אפשטויסענד פאר דער פּוילישער אריישער, אויב די אידען דערי־ווערען אן אונצופרידענהייט אין די הער־צער פון דיא קריסטען, אויב מיט זייער נישט־עסטעטישער אפשטויסענדער אויס־סערליכקייט און מיט דער שמוצינקייט פון זייער דייטשען ווארנאָן קאָנען דיא אידען דערווייל א געפיהל פון פעראכ־טונג אין א געזעלשאפט מיט א הייכער קולטור, מוז מען זעהן צו קעמפפען געגען דעם מיט ליעבע צום פאטערלאנד, און ניט אפהאלטען דערפון די פאטריאטען (עס הייסט: דיא אסימילאטאָרען!), וועלכע שטרעבען דאס אלץ אויסצוקוריגירען, מיט צו פערשטאָרקען דיא מאמען־פאטער־לאנד!"

מיט „קוריגירען" אליין איז אבער דר. נוסבוים נאך וועניג צופריעדען. ער האפט א זריא „קוראצייע" וועט נישט בלויז גע־זונד מאכען דעם „חולה" — זי וועט איהם פעריאָנען וואו דער פעפער וואקסט. „מיר חזר'ן איבער — ענדיגט ער זיין ארטיקעל: — דיא אויפגאבע איינצו־פלאנצען פּוילישע קולטור ביי די „סטא־ראָזאָקאָנגע" מענשען איז — דיא שטרע־בונג צו פערפלענערען זייער צאָהל און זיי־ער בעדייטונג אין דיא פּוילישע לענדער. אין דער הינזיכט האט אן ערשטע קלאסי־שע בעדייטונג דאס שטיצען דיא אידישע עמיגראציע פון פּוילען".

וואוהין אבער זאָלען די אאידען עמי־גרירען? וואו אי דאס הארץ־לאנד, וואס דר. נוסבוים האט פאר אונז גרייט? דאס איז שוין ניש טאזיי וויכטיג.

„אין דער פראגע — שרייבט ער — פון דער אידישער עמיגראציע, צו אין פאלעס־טינא, צו אין ארגענטינא, צו אין אונגאַ־רא, צו אין צפון אמעריקא, צו אין קאַ־נאדא, — די פּוילישע פאטריאָטען טאָרען אין דער פראגע נישט בלייבען אונטהעטיג. זיי דארפען ארבייטען דערין צוזאמען מיט די פּאָליאקען פון משה'ס גלויבען".

צוזאמען מיט אזא „קלוגען" און „עהר־ליכען" ארטיקעל געפינען מיר אין ביכעל אן ארטיקעל פון איינעם וואלאדיסלאוו וואָ־לערט, וועלכער קאָן זיך נישט געבען קיין עצה מיט'ן אידישען נאָמען. דער נאָמען „זשיד־פּאָליאק", — שייבט ער — איז אן אבסורד. ווי, למשל, „איטאליענער־פאַרטוגאלטשיק", אדער „פראנצויז־רייטש". ער ברעכט דערביבער דעם קאפּ וואָס פאר א נאָמען עס דארפען אָננעהמען דיא אידישע אסימילאטאָרען.

„אנשטאדט „זשיד־פּאָליאצי" — ניט ער ענדליך אן עצה — לאָמיר זיך רופען „פּאָליאקען־מאָזאאיטען" וואָרום „פּאָ־ליאק פון עוואנגעלישען גלויבען" הייסט דאס נישט „פּאָליאק־רייטש".

און אזוי־ווייטער.

נוסבוים'ס רעדאקציע איז מסכים, אז עס איז א שווערע "פראגע מיט'ן "זשיד אינ'ם פּאָליאק" און קלערט אויף עצות דערצו.

א אָנפאל.

אין „נאזעטא וואַרשאַווסקאַ" איז אָפּ־געדרוקט געוואָרען אן ארטיקעל. וואס איז זעהר כאראקטעריסטיש לויט זיין אינ־האלט און לויט זיין טאָן, וואס זיי גלייכען איז נאָר ביי איצט כמעט נישט געווען אין דער פּוילישער פּרעסע.

„אין אָנהויב פון דער מלחמה — שרייבט „נאזעטא וואַרשאַווסקאַ" — האט מען זיך געקאָנט נארען וועגען דער שטע־לונג פון אידען; מעזהאָט געקאָנט רע־כענען, אז צוליעב דער נייער לאגע וועלען זיי רעווידירען זייער בעציהונג צו די פּאָליאקען און צו פּוילען.

„אויב עס זיינען געווען מענשען, וועל־כע האבען געהאט אזא אילוזיע, דארפען די געשעהנישען פון די לעצטע 9 חדשים ביז אין גרונד זיא צושמעשערען. איצט קאָן מען רעכענען פאר א פעסטגע־שטעלטען פאקט, אז אין דעם איצטיגען היסטאָרישען מאָמענט ווייזט ער זיך ארויס דער אבסאָלוטער נעגענזאץ פון דיא פּוי־לישע און אידישע אינטערעסען.

„דאס שטארקע אויפגעלעבטע פּוילען — חקרנ'ט זיך ווייטער דיא „נאזעטא וואַרשאַווסקאַ" — וואס וועט אליין בע־שליסען וועגען איהר גרול, איז, ווי מיר איבערצייגען זיך, א גרויסע געפאהר פאר אידען. בעקומענדיג אויפגעבוגרענע הענד וועט דאס פּוילישע פאלק וועלען ווערען הער בעל הבית ביי זיך און, ווי עס ווייזט זיך ארויס, שרעקען זיך דערפאר דיא אי־דען אמשטארקסטען.

„די אידען בענוצען דעריבער פערשיע־דענע מיטלען, אום דיא פּוילישע פּליטי־קער שווערער צו מאכען דעם וועג צו דער אויפלעבונג פון פּוילישען פאלק.

אין צוויי ריכטונגען האבען די אידען אלזא, אָנגעהויבען אן ארבייט. פון איין זייט ווילען דיא אידען סימפּאטהיע פון דיא אייראָפּעאישע פעלקער אָפּציהען פון פּוילען, און פון דער צווייטער זייט ווילען זיי ארויסרופען א שנאה אין דער רוסי־שער געזעלשאפט צו די פּאָליאקען.

די „נאזעטא וואַרשאַווסקאַ" האט איינגעגטליך גארנישט געגען דעם עצם הענין; זי וויל נאָר האנסטאטירען דיא פאקטען אזן ארויסציהען פון זיי דעם גע־הערינען פּועל יוצא:

„וועגען דיא אלע מעשים פון דיא אי־דען דארפען מיר וויסען און וויא געהערינ־זיי אָפּשאצען. אבער מיר קאָנען ניט האָ־בען צו זיי קיין שום פרעטענזיעס. זיי פעשטעהען, מסתמא בעסער, ווי, מיר, זייערע אינטערעסען און זיי פערטהיידי־גען זיי אזוי, ווי זיי געפינען פאר פאַ־סיג, מיר האבען ניט בדעה זיך אין דעם אריינצומישען, אדער צו ווארפען אויף זיי וועלכע עס איז בעשולדיגונגען.

און אט וואס די „נאזעטא וואַרשאַווסקאַ" ווייל אמשטארדסטען אונטערשטרי־כען:

„מיט איינינע פעלקער איז מען אין קריעגס בעציהונגען און מיט דיא אנדערע אין פריינדשאפט; דיא אידען האבען אונז ערקלעהרט א קאמפּף אויף אלע גע־ביעטען און מיר מוזען איהם אננעהמען"

אמסטערדקסטען איז אבער דער אפיציי־אָז פון דער נאָראַדנווער רעמאָקראַטיע גע־נען דעם אידישען וועלען זיך אריינריסען אין דיא אינגלעליכע פּוילישע פראנען, וועלענדיג אָפּציהען דיא אויפמערקזאמ־קייט פון פּוילישען פאלק פון ווינע רעא־לע ענינים, אום עס זאל פערבליבען אין דער וועלט פון טרוימען פּאָעזיע.

און אט דערווייסען סיר זיך, צו וואס די „אידישע נשמה" שטרעבט:

„די אידישע נשמה שטרעבט, אזוי ווי ראכעל אין וויסיפּאנסקי'ס „וועסעלע" צו „פּאָעטישקייט" פאר די פּאָליאקען וואַ־רום זי די נשמה, הייסט, עס פער־שטעהט אז אויב דיא זוהן פון דער פּוי־לישער ערד וועלען שווענען אין די וואָל־קענס, וועלען זיי גלייכגילטיג קוקען אויף דאס איבערגעהן פון איהרע רייכטהימער אין די הענד פון ישראל?".

איצט איז שוין, דאכט זיך, קלאָהר פיר אלעמען, וואס פאר אן אויפגאבע דיא אי־דישע נשמה האט זיך געשטעלט...

דער ארטיקעל טראגט א קאפּ: „אן אנפאל אויף דער פּוילישער נשמה". ביז'ן סוף פון'ם ארטיקעל וואַרט מען אלץ מיט אונרוה אז עס זאל זיך אראָפּקייקלען, ווי א דונער די ערשיטטערענדע סענזאציע וואס האט ארויסגערופען אזא ניסטיגען, ביז היינט כמעט נישט־געוועזענעם, צאָרן ביי דער „ערנסטער", „גאז. וואַרש." וואס האלט פון זיך זעהר שטארק, ניט צו א גרויסע פּאָליטישע בעריישונג אז! וועגען כלומרשט פריהער אָפּ יעדעס אָפּגערוהטע וואַרט איהרעס, ווי עס פאסט פאר אן אפיציאָז פון א הערשענדער פּאַרטיי.

ווייזט זיך ארויס, אז דער בארג האט געבוירען א מויז און דער גרויסער אונ־ערהערטער פערברעכען פון די אידען בע־שטעהט בסך הכל אין דעם, וואס די גרו־פע אידען ווילען כלומרשט „בעהערשען דיא פּוילישע עפענטליכע מיינונג" און גרינדען עפעס א ביכער פערלאג...

אויב דאס איז אונזער גאנצער פער־ברעכען קאָנען מיר, דאכט זיך בלייבען רוהיג.

דער „דזיען" און דער אידישער האנדעל.

דער „דזיען" האט זיך גענומען פאר־דער ארבייט צו מאָנאָפּאָליזירען דעם האנ־דעל. איצט, ווען מען בעפרייעט זיך פון דיא דייטשע סחורות, און אנדערע מלוכות ווי ענגלאנד, פראנקרייך, שווערען ווע־לען אָנהויבען צו ליפערען זייערע אויסאר־בייטונגען אויפ'ן פּוילישען מארק, פאר־דערט דאס בלעטעל, אז דיא פערטרעטער פון פּוילישען האנדעל זאָלען נישט זיין קיין אידען, וואס האבען ביז איצט גע־ארבייט פאר די בערלינער פירמעס.

מיט א טיעפען וועהטאָג דערצעהלט דער „דזיען" אז נישט קוקענדיג דאריף, וואס די מלחמה האט זיך נאָך ניט גע־ענדיגט, דיא קאָמוניקאציע איז נאָך ניט קיין נאָרמאלע, האבען דר אידען שוין אָנ־געהויבען צו רעפּרעזענטירען דעם פראנ־צויזישען האנדעל.

דער „דזיען" טרייסט זיך, אז די ענגלי־שע און פראנצויזישע סוחרים האבען זיך מסתמא נישט גענוג גוט אריינגטירט אין אונזערע עקאָנאָמישע בעציהונגען, אז זיי גיבען אָפּ די פערטרעטונגען אחן א אויס־וואהל דעם ערשטען בעסטען, וואס וויל זיי פערבינדען מיט די נאלעווקיס. דאס בלעטעל פאָדערט, אז דיא ענגלישע און פראנצויזישע קאָנסולען זאָלען ערפילען זייער פפליכט (?!) און מודיע זיין זיי־ער לאנד וועגען דעם ענין, און ווארנען אז פּוילען וועט זיך אָפּהאלטען צו שטיצען די ענגלישע און פראנצויזישע סחורה. וואס וועט געגען אונזערע אינטערעסען איבערגעגעבען ווערען אין דער פערטרע־טונג פון אידישע הענד".

דער „דזיען" מאכט זיך נישט וויסענ־דיג, אז אידען האבען שטענדיג אין פּוי־לען געהאט פערטרעטונגען פון אלע לענדער אפילו פון אמעריקא, עס פערשטעהט זיך, אז אויך פון ענגלאנד און פראנקרייך. דיי־טשלאנד אבער; אלס דער נאָהענטסטער אינדוסטריע צענטער האט אין א גרויס־ערע מאָס געהאט פערנומען די דארטיגע מערק, דעם בלעטעל ליינט אבער אין אינ־צו בעשולדיגען די אידען און שטעלט א קאטעגאָרישע פאָדערונג ענגלאנד און פראנקרייך נישט איבערצוגעבען אידען קיין פערטרעטונגען.

אויב עס וועט נישט געלינגען צו גע־פינען פאסיגע און פעהיגע פּאָליאקען פער־לאנגט דער „דזיען" זיי זאָלען אליין עפע־נען איינגעגע פיליעס אין וואַרשא מיט אי־גענע מיטארבייטער.

צום סוף פאָהערט אויף די צייטונג די פּוילישע סוחרים זיי זאָלען זיך ענער־גיש נעהמען צו דער ארבייט, פאהרען קיין פאריז און לאָנדאָן, ווארום מען דארף אויס בויען פּוילען אויף נייע פרינציפּען.